

مقایسه بین دو روش رایج بالینی و پرتونگاری در اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر

فاطمه غیائی^{1*}، ابوالقاسم عالی¹، اصغر اکبری²، امید حبیبی‌نیا³، حمید خسروی زرنندی³، سمانه افشارپور³

1) مربی گروه فیزیوتراپی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

2) استادیار گروه فیزیوتراپی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

3) کارشناس فیزیوتراپی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

تاریخ پذیرش: 87/3/11

تاریخ دریافت: 86/10/4

چکیده

مقدمه: میزان انحناي کمر یکی از عوامل موثر در ایجاد کمر درد می باشد. روش‌های مختلفی برای اندازه‌گیری میزان زاویه انحناي کمر وجود دارد. هدف از این مطالعه، مقایسه اختلاف بین میزان زاویه انحناي کمر در روش اندازه‌گیری بالینی با خط‌کش انعطاف‌پذیر با میزان این زاویه در کلیشه‌های پرتونگاری و بررسی دقت این دو روش بوده است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه توصیفی - تحلیلی مقطعی در سال 1385 در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان انجام شد. 112 فرد مبتلا به کمردرد، مراجعه کننده به کلینیک‌های فیزیوتراپی شهر زاهدان، که دارای کلیشه پرتونگاری نیم‌رخ کمر بودند، جهت مطالعه انتخاب شدند. میزان درجه زاویه انحناي کمر آنها هم بر روی کلیشه نیم‌رخ پرتونگاری کمر با استفاده از روش Cobb و هم به روش بالینی با استفاده از خط‌کش انعطاف‌پذیر اندازه‌گیری شد. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و آزمون همبستگی پیرسون تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: میانگین سنی افراد مورد مطالعه $31/6 \pm 9$ سال بود. میانگین زاویه انحناي کمر در روش بالینی $36 \pm 9/7$ درجه و در کلیشه پرتونگاری $38/5 \pm 9/4$ درجه بود. میانگین زاویه انحناي کمر روی کلیشه نیم‌رخ پرتونگاری و با اندازه‌گیری با روش Cobb همبستگی معناداری ($r=0/95$) با میانگین این زاویه در اندازه‌گیری بالینی با خط‌کش انعطاف‌پذیر داشت ($P<0/0001$).

بحث و نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان داد که کلیشه‌های نیم‌رخ کمر ابزار معتبری برای اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: انحناي کمر، خط‌کش انعطاف‌پذیر، پرتونگاری، روش Cobb

*نویسنده مسئول: مربی گروه فیزیوتراپی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

مقدمه

راستای کروئال ستون فقرات انسان کاملاً تعریف شده است. اما در مقایسه، تعریف مشخصی از راستای ساجیتال ستون فقرات وجود ندارد. در نمای ساجیتال ستون فقرات دو انحنای کیفوتیک، بین مهره اول و دوازدهم سینه، و لوردوتیک، بین مهره اول و پنجم کمر وجود دارد. اختلاف بین انحنای طبیعی و پاتولوژیک در نمای ساجیتال به خوبی نمای کروئال تعریف شده نیست (1). انحنای طبیعی ستون فقرات سبب می‌شوند که سر در راستای لگن قرار گیرد، ضربات ناگهانی جذب شده و نیروهای مکانیکی کنترل شوند. لوردوز، افزایش زاویه انحنای ستون فقرات در ناحیه کمر می‌باشد (2). انحنای کمر در طی روند رشد و با تغییر وضعیت تکیه‌گاه فرد از چهار نقطه به دو نقطه تغییر می‌یابد (3). تحذب قدامی کمر تحت تاثیر عوامل داخلی نظیر تغییر شکل مهره‌ها، دیسک بین‌مهره‌ای و ساکروم و عوامل خارجی نظیر موقعیت مرکز ثقل، وزن بدن و قدرت عضلات ایجاد و حفظ می‌شود (4). میزان طبیعی انحنای کمر 31 تا 50 درجه است (5). اختلالات عصبی عضلانی، اختلالات مادرزادی و پاسچرال (6،7)، آکندروپلازی، چاقی، التهاب دیسک، اسپوندیلولیتیزیس، استئوپروز و عوامل ژنتیکی و ارثی نیز سبب تغییر زاویه انحنای کمر می‌شوند (8،3). ارتباط مستقیمی بین لوردوز با ضعف عضلات شکمی و کوتاهی عضلات خم‌کننده ران وجود دارد (9). زاویه انحنای ناحیه سینه هم به دنبال افزایش زاویه انحنای کمر افزایش می‌یابد (9). افزایش زاویه انحنای کمری احتمال اختلالات مهره‌ای نظیر لیز خوردن تمام یا قسمتی از مهره روی مهره دیگر را افزایش می‌دهد (10). حاملگی و شکم بزرگ نیز سبب افزایش زاویه انحنای کمر می‌شوند. کمر درد نیز از نشانه‌های تغییر در زاویه انحنای کمر است (11).

در یک مطالعه هم‌گروهی بر روی 160 فرد طبیعی، مشخص گردید که میزان زاویه کمری خاجی بین 20 تا 65 درجه و زاویه انحنای کمر بین 41 تا 82 درجه متغیر است. زاویه انحنای کمر وابسته به شیب ساکروم و لگن است. انحنای فوقانی کمر با میانگین تقریبی 20 درجه در تمام راستاهای ساجیتال نسبتاً ثابت است. ولی انحنای تحتانی کمر عامل مهمی در تعیین

انحنای کل ستون فقرات کمر، زاویه چرخش لگن، وضعیت راس و تعداد مهره‌های انحنای است. شیب کمتر از 35 درجه ساکروم و اتصال نامناسب و ضعیف آن با لگن با یک انحنای نسبتاً صاف و کوتاه کمر دیده می‌شود. شیب بیشتر از 45 درجه ساکروم و اتصال مناسب و قوی با لگن با یک انحنای بلند و گود در کمر توأم است. این ارتباط دوجانبه بین جهت‌گیری ساکروم و ویژگی‌های زاویه انحنای کمر یک جز مهم از راستای کلی ساجیتال ستون فقرات است (1).

با توجه به تعدد عوامل تأثیرگذار بر میزان زاویه انحنای کمر، اهمیت ارزیابی و اندازه‌گیری صحیح آن احساس می‌شود. حرکات ستون فقرات کمری بیشتر از یکصد سال است که از طریق مطالعات مختلف ارزیابی می‌شود. فیزیوتراپیست‌ها و پزشکان از روش‌های متعددی برای بررسی زاویه انحنای کمر در کلینیک استفاده می‌کنند. یکی از رایج‌ترین این روش‌ها، کلیشه‌های پرتونگاری است (12). در دهه‌های اخیر دقت روش‌های اندازه‌گیری زاویه انحنای کمر افزایش یافته است. تکنیک‌های بسیاری که پیش از این برای اندازه‌گیری استفاده شده‌اند را می‌توان تحت عنوان تکنیک‌های کلینیکی و تکنیک‌های آزمایشگاهی دسته‌بندی کرد. در مجموع تکنیک‌های کلینیکی جهت اجرا ساده‌تر بوده و دقت نسبتاً خوبی نیز دارند. تکنیک‌های آزمایشگاهی به نیروی انسانی و تجهیزات متکی بوده و هزینه زیادی را لازم دارند (13). یکی از روش‌های متداول بالینی برای اندازه‌گیری زاویه انحنای کمر استفاده از خط‌کش انعطاف‌پذیر است. اعتبار این روش برای اندازه‌گیری زاویه انحنای کمر تأیید شده است (14). یکی دیگر از روش‌های اندازه‌گیری زاویه انحنای ستون فقرات در راستای ساجیتال، بررسی کلیشه‌های پرتونگاری است. در این روش علاوه بر بررسی زاویه انحنای کمر، می‌توان ارتباط بین ستون فقرات کمری، ساکروم و لگن را نیز مشخص کرد. یکی از تکنیک‌های بررسی ساختار سطح ساجیتال از طریق کلیشه‌های رادیوگرافی، روش Cobb است (15). با این روش زاویه انحنای کمری و تعداد مهره‌های موجود در انحنای قابل شناسایی هستند.

آزمونگر دو مهره یازدهم پشتی و اول ساکرال را به این ترتیب مشخص و علامت گذاری می‌نماید. برای پیدا کردن مهره اول ساکرال، میانه فاصله بین دو خار خاصه‌ای خلفی فوقانی را پیدا نموده که این محل منطبق بر دومین مهره ساکرال است. از این ناحیه یک مهره بالاتر رفته تا به مهره اول ساکرال برسد. برای پیدا کردن مهره یازدهم پشتی، دنده دوازدهم را پیدا کرده سپس با لمس به طرف داخل به مهره دوازدهم پشتی می‌رسد. از این ناحیه به اندازه یک مهره بالاتر رفته تا مهره یازدهم را لمس نماید (16). بعد از اینکه این دو مهره علامت گذاری شدند یک سر خطکش را روی مهره یازدهم پشتی و سر دیگر آن را روی مهره اول ساکرال قرار داده و با فشار دادن خط کش به قوس کمری مطابق با قوس کمری انحنا را در خط کش ایجاد می‌نمود. بعد از پیاده کردن انحنا روی کاغذ زاویه قوس کمری از طریق فرمول زیر محاسبه می‌گردید:

$$\theta = 4 \left[\text{ARCTag} \left(\frac{2H}{L} \right) \right]$$

که θ در این فرمول زاویه منحنی، L فاصله بین نقطه ابتدایی و انتهایی منحنی و H عمود منصف آن است (17).

برای اندازه گیری انحنا کمری از روی کلیشه رادیوگرافی با استفاده از روش Cobb به این طریق عمل شد. کلیشه تهیه شده باید از نمای نیم رخ بوده و مهره دوازدهم سینه ای و اول کمری و لگن را نشان دهد. خطی مماس با سطح تحتانی مهره دوازدهم سینه‌ای و خط دیگری مماس بر سطح فوقانی مهره اول خاجی روی کلیشه رسم نموده و سپس دو خط بر این خطوط مماس، عمود می‌نمائیم. زاویه تلاقی این دو خط همان زاویه انحنا کمر است (15). میزان زاویه با نقاله اندازه گیری و ثبت می‌گردید.

تجزیه و تحلیل آماری: داده‌ها با SPSS 11 تجزیه و تحلیل گردید. طبیعی بودن توزیع با آزمون کولموگروف اسمیرنوو بررسی شد. برای اثبات رابطه خطی بین میانگین زاویه انحنا کمر اندازه گیری شده از طریق دو روش بالینی و رادیوگرافی از نمودار پراکنش و برای تعیین شدت آن از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردید. برای تمام

اکثر متخصصین زاویه انحنا کمر را بر روی کلیشه‌های رادیوگرافی و با استفاده از روش Cobb اندازه گیری می‌کنند. ولی در این روش علاوه بر صرف زمان، هزینه و خطرات ناشی از قرارگیری در معرض اشعه ایکس، احتمال خطا نیز بر اثر تکنیک‌ها و وضعیت‌های مورد استفاده جهت عکسبرداری و حرکات بیمار در طی عکس برداری وجود دارد. با توجه به اهمیت زاویه انحنا کمر و لزوم اندازه گیری دقیق آن و با توجه به اختلاف نظرهای موجود در زمینه اعتبار اندازه گیری زاویه انحنا کمر بر روی کلیشه‌های رادیوگرافی، این سوال مطرح بود که آیا نتایج حاصل از اندازه گیری روی این کلیشه‌ها قابل اعتماد می‌باشند؟ هدف از این مطالعه مقایسه میزان زاویه انحنا کمر در دو روش اندازه گیری بالینی با خطکش انعطاف پذیر و میزان این زاویه در کلیشه‌های پرتونگاری بود.

مواد و روش‌ها

انتخاب نمونه: این مطالعه توصیفی - تحلیلی مقطعی در سال 1385 در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان انجام شد. با انجام یک مطالعه مقدماتی بر روی 10 فرد مبتلا به کمردرد و با اندازه گیری زاویه انحنا کمر هر فرد با دو روش خطکش انعطاف پذیر و روش Cobb، تعداد نمونه لازم برای مطالعه اصلی با اطمینان 95 درصد و توان آزمون 90 درصد 112 نفر برآورد شد. تعداد 112 فرد مبتلا به کمردرد دارای کلیشه رادیوگرافی که در طی یک ماه گذشته تهیه شده بود، از جامعه در دسترس انتخاب شدند. تنها ویژگی ورود به مطالعه داشتن کلیشه رادیوگرافی از نمای نیم رخ بود. افراد مورد مطالعه به جز کمردرد سابقه ضربه، جراحی، اختلال ساختاری و بیماری‌های سیستمیک نداشتند.

اندازه گیری زاویه انحنا کمر: میزان زاویه انحنا کمر برای تمام موارد با هر دو روش زیر اندازه گیری گردید. در هر دو مرحله مطالعه، مقدماتی و اصلی، آزمونگر اول زاویه را با خطکش انعطاف پذیر و آزمونگر دوم، بدون اطلاع از نتیجه آزمونگر اول، زاویه را بر روی کلیشه رادیوگرافی اندازه گیری می‌نمود.

برای اندازه گیری زاویه انحنا کمر با خطکش انعطاف پذیر، فرد در وضعیت ایستاده قرار گرفته و پاها به اندازه عرض شانه‌ها باز می‌شود. سپس

مقایسه‌های آماری سطح معناداری (α) کمتر از 5 درصد قرار داده شد.

یافته‌ها

میانگین سنی افراد شرکت کننده در این مطالعه $31/6 \pm 9$ سال بود. میانگین زاویه انحناي کمر در روش بالینی $36 \pm 9/7$ درجه و در کلیشه رادیوگرافی و با روش Cobb $38/5 \pm 9/4$ درجه بود. حداقل زاویه انحناي کمر در اندازه‌گیری با خط‌کش انعطاف‌پذیر $14/5$ درجه و حداکثر آن 41 درجه و در اندازه‌گیری با روش Cobb حداقل زاویه 13 درجه و حداکثر 47 درجه بود. میانگین زاویه انحناي کمر روی کلیشه‌های پرتونگاری و با روش Cobb همبستگی معناداری ($r=0/95$) با میانگین این زاویه در اندازه‌گیری بالینی با خط‌کش انعطاف‌پذیر داشت ($P<0/0001$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد که ارتباط بسیار قوی بین میانگین زاویه انحناي کمر اندازه‌گیری شده روی کلیشه رادیوگرافی به روش Cobb با میانگین این زاویه در اندازه‌گیری بالینی با خط‌کش انعطاف‌پذیر وجود دارد. یافته اصلی این بود که هر کدام از این روش‌ها به تنهایی می‌توانند برای اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر و در نتیجه اخذ تصمیم‌های کلینیکی مورد استفاده قرار گیرند. با توجه به نتایج مطالعه، در صورتی که بیمار کلیشه رادیوگرافی داشته باشد، اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر روی کلیشه رادیوگرافی آسان‌تر بوده و نتایج آن نیز همانند روش بالینی معتبر است. همچنین میانگین زاویه انحناي کمر که در این مطالعه بدست آمد مشابه نتایج گزارش شده قبلی بود (5).

مطالعات زیادی به ارزیابی انحناهای ستون فقرات کمری در سطح ساجیتال پرداخته‌اند. در این مطالعات، وضعیت انحناهای ناحیه کمر و سینه با روش‌های مختلف و در وضعیت‌های متفاوت مورد ارزیابی قرار گرفته است (18-20). عده‌ای ارزیابی و اندازه‌گیری انحناهای ستون فقرات را یکی از فاکتورهای مهم برای سلامت عملکردی و عده‌ای دیگر این ارزیابی را یکی از جنبه‌های تشخیصی پاتولوژی‌های ستون فقرات انسان می‌دانند (18). استفاده از خط‌کش انعطاف‌پذیر از روش‌های معتبر ($r=0/92$) و رایج کلینیکی برای

اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر است (21-23). در این روش با هزینه کمتر میزان زاویه انحناي ستون فقرات کمری اندازه‌گیری می‌شود. Youdas میزان زاویه انحناي کمر و شیب لگن را در افراد مبتلا به کمر درد مزمن با کمک خط‌کش انعطاف‌پذیر اندازه‌گیری کرده است. او نشان داد که ارتباطی بین میزان زاویه انحناي کمری و کمر درد وجود ندارد (24). Rose و Hart رابطه بین میزان زاویه انحناي ستون فقرات کمری در روش اندازه‌گیری بالینی با استفاده از خط‌کش انعطاف‌پذیر را با میزان این زاویه روی کلیشه رادیوگرافی بررسی نموده و نشان دادند که رابطه قوی ($r=0/92$) بین این دو روش وجود دارد (25). اندازه‌گیری انحناهای ستون فقرات در وضعیت ایستاده و نشسته بسیار پیچیده است. در این میان روش اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر روی کلیشه رادیوگرافی و با روش Cobb پیشرفت بیشتری داشته است (19، 20). Bridger و همکاران در مطالعه خود زاویه انحناهای ستون فقرات را با کمک شیب‌سنج در دو وضعیت نشسته و ایستاده اندازه‌گیری کرده و نشان دادند که شیب‌سنج نیز ابزار معتبر و قابل اعتمادی برای اندازه‌گیری زاویه انحناهای ستون فقرات است (19، 20). Willner زاویه انحناي ستون فقرات کمری را با روش پانتوگرافی اندازه‌گیری کرد. نتایج مطالعه نشان داد که تفاوت معناداری در اندازه‌گیری زاویه انحناي ستون فقرات کمری بین دو روش رادیوگرافی و پانتوگرافی وجود ندارد (26). Hicks نشان داد که روش معتبر و استاندارد برای اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر است، و می‌توان برای اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر از آن استفاده کرد (27). در این راستا، نتایج مطالعه حاضر نیز حاکی از آن است که استفاده از کلیشه رادیوگرافی برای اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر، در صورتی که بیمار رادیوگرافی نیم رخ کمر داشته باشد، آسان و قابل اعتماد است. همچنین، اندازه‌گیری زاویه انحناي ستون فقرات کمری با کمک رادیوگرافی از این جهت که تحت تاثیر تغییرات بافت نرم قرار نمی‌گیرد، می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های معتبر اندازه‌گیری زاویه انحناي ستون فقرات کمری مورد توجه قرار گیرد (28). به این ترتیب، مطالعات ابزارهای متفاوتی را برای اندازه‌گیری زاویه انحناي کمر معرفی می‌نمایند که

ندارد. در صورتی که بیمار کلیشه رادیوگرافی داشته باشد بررسی زاویه انحنای کمر بر روی کلیشه عاری از خطا است. لکن در صورت نداشتن کلیشه رادیوگرافی، با توجه به هزینه و خطرات ناشی از کاربرد اشعه ایکس و همچنین اتلاف زمان در این روش، خط کش انعطاف پذیر ابزار معتبری برای اندازه‌گیری زاویه انحنای کمر می‌باشد.

درجه اعتبار و پایایی، پیچیدگی ابزار، هزینه و خطرات استفاده از یک روش خاص، از محدودیت‌های قابل ذکر برای روش‌های مختلف اندازه‌گیری زاویه انحنای ستون فقرات کمر هستند(13).

با توجه به یافته‌های این مطالعه، تفاوتی بین دو روش اندازه‌گیری زاویه انحنای کمر بر روی کلیشه‌های رادیوگرافی و با خط‌کش انعطاف‌پذیر وجود

References

- 1-Roussouly P, Gollogly S, Berthonnaud E, Dimnet J. Classification of the normal variation in the sagittal alignment of the human lumbar spine and pelvis in the standing position. *Spine* **2005**; **30**(3): **346-353**.
- 2-Schuler TC, Subach BR, Branch CL, Foley KT, Burkus JK. Segmental lumbar lordosis: manual versus computer-assisted measurement using seven different techniques. *J Spinal Disord Tech*, **2004** ; **17**(5): **372-9**.
- 3-Borenstein DG, Wiesel SW. Low back pain: medical diagnosis and comprehensive management. *New York: Harcourt Publishers Ltd*, **1995**; **2**: **19-21**.
- 4-Twomey L, Taylor JR. Physical therapy of the low back.. *New York: Churchill Livingstone*; **2000**; **3**: **66-70**.
- 5-Murray RO. Pediatric orthopedic radiology. *J R Soc Med*, **1980**; **73**(1): **84-5**.
- 6-Pashman RS. Ankylosing Spondylitis. In: Lonstein JE, Bradford DS, Winter RB, Ogilvie JW (eds). *Moe's textbook of scoliosis and other spinal deformities*. *W.B. Philadelphia: WB Saunders Company*; **1999**; **3**: **212-241**.
- 7-Evcik D, Yücel A. Lumbar lordosis in acute and chronic low back pain patients. *Rheumatol Int*, **2003**; **23**(4): **163-5**.
- 8-Bridwell KH. Causes of sagittal spinal imbalance and assessment of the extent of needed correction. *Instr Course Lect*, **2006**; **55**: **567-75**.
- 9- Kendall FP, McCreary EK. *Provance PG. Muscle testing and function. Baltimore: Williams & Wilkins; 1993*; **4**: **76**.
- 10-Norton BJ, Sahrman SA, Van Dillen FL. Differences in measurements of lumbar curvature related to gender and low back pain. *J Orthop Sports Phys Ther*, **2004**; **34**(9): **524-34**.
- 11-Kim HJ, Chung S, Kim S, Shin H, Lee J, Kim S, Song MY. Influences of trunk muscles on lumbar lordosis and sacral angle. *Eur Spine J*, **2006**; **15**(4): **409-14**.
- 12-Chen YL. Vertebral centroid measurement of lumbar lordosis compared with the Cobb technique. *Spine*, **1999**; **24**(17): **1786-90**.
- 13-Tsuji T, Matsuyama Y, Sato K, Hasegawa Y, Yimin Y, Iwata H. Epidemiology of low back pain in the elderly: correlation with lumbar lordosis. *J Orthop Sci*, **2001**; **6**(4): **307-11**.
- 14-Simpson SR. Evaluation of a flexible ruler technique for measuring lumbar lordosis in the clinical assessment of low back pain. *J Soc Occup Med*, **1989**; **39**(1): **25-9**.
- 15-Harrison DE, Harrison DD, Cailliet R, Janik TJ, Holland B. Radiographic analysis of lumbar lordosis: centroid, Cobb, TRALL, and Harrison posterior tangent methods. *Spine*, **2001**; **26**(11): **E235-42**.
- 16-Magee DJ. Orthopedic physical assessment. *Philadelphia: Saunders WB Company*; **2002**; **4**: **467-566**.

- 17-Heart DL, Rose SJ. Reliability of a noninvasive method for measuring the lumbar curve. *J Orthop Sports Phys Ther*, **1986**; **8(4)**:180-4.
- 18-Bernhardt M, Bridwell KH. Segmental analysis of the sagittal plane alignment of the normal thoracic and lumbar spine and thoracolumbar junction. *Spine*, **1989**; **14**: 717-21.
- 19-Bridger RS, Wilkison D, van Houweninge T. Hip joint mobility and spinal angles in standing and in different sitting postures. *Hum Factors*, **1989**; **31(2)**: 229-41.
- 20-Bridger RS, Von Eisenhart-Rothe C, Henneberg M. Effect of seat slope and hip flexion on spinal angles in sitting. *Hum Factors*, **1989**; **31(6)**: 679-88.
- 21-Loewenstein H, Patterson J, Shuke J. Comparison of lumbar curves, when sitting on the Nada- chair, sitting on a conventional chair and standing (dissertation). *Pennsylvania: Arcadia University*, **1989**.
- 22-Israel MA. A quantitative method of estimating flexion and extension of the spine:A preliminary report. *Mil Med*, **1959**; **124(3)**:181-6.
- 23-Burton AK. Regional lumbar sagittal mobility; measurement by flexicurves. *Clin Biomech*, **1986**; **1(1)**: 20-26.
- 24-Youdas JW, Garrett TR, Egan KS, Therneau TM. Lumbar lordosis and pelvic inclination in adults with chronic low back pain. *Phys Ther*, **2000**; **80(3)**: 261-75.
- 25-Heart DL, Rose SJ. Reliability of a noninvasive method for measuring the lumbar curve. *J Orthop Sports Phys Ther*, **1986**; **8(4)**:180-4.
- 26-Willner S. Spinal pantograph: a noninvasive anthropometric device for describing postures and asymmetries of the trunk. *J Pediatr Orthop*, **1983**; **3(2)**:245-9.
- 27-Hicks GE, George SZ, Nevitt MA, Cauley JA, Vogt MT. Measurement of lumbar lordosis: inter-rater reliability, minimum detectable change and longitudinal variation. *J Spinal Disord Tech*, **2006**; **19(7)**: 501-6.
- 28-Portek I, Pearcy MJ, Reader GP, Mowat AG: Correlation between radiographic and clinical measurement of lumbar spine movement. *Br J Rheumatol*, **1983**; **22(4)**:197-205.

Comparison Between Two Common Techniques of Measuring The Angle of Lumbar Lordosis: Radiography And Clinical Methods

Ghiasi F.¹, Alli AG.¹, Akbari A.², Habibinia O.³, Khosravi-zarandi H.³, Afsharpour S.³

(Received: ۲۰ Dec, ۲۰۰۷)

Accepted: ۳۱ Jun, ۲۰۰۸)

Abstract

Introduction: There are different methods for measuring the angle of lumbar lordosis. This study investigated a comparison between the angles of lumbar lordosis in clinical method using flexible ruler with that of radiograms. The accuracy level of these two applied methods was a goal of this research.

Materials & methods: This analytic cross-sectional study was conducted in Zahedan University of Medical Sciences. One hundred-twelve patients with low back

pain, who had lumbar lateral radiograms, were conveniently recruited from the physical therapy clinics. The angle of lumbar lordosis (degree) was measured twice using Cobb's principle on lumbar lateral radiograms and clinically using a flexible ruler. The obtained data was analyzed using descriptive statistics and Pearson Correlation test.

Findings: The mean age of participants was ۳۸,۶۹ years. The mean angle of lumbar lordosis on clinical and radiographic

methods was $36,0 \pm 9,7$ degrees and $38,5 \pm 9,4$ degrees, respectively. The mean angle of lumbar lordosis measured in Cobb's method were significantly correlated ($r=0,95$) with the mean angle of lumbar lordosis measured in flexible ruler ($P<0,0001$).

Conclusion: The results showed that lumbar lateral radiograms were reliable tools for measuring the angle of lumbar lordosis.

Key words: lumbar lordosis, flexible ruler, radiography, Cobb's Method

1. Lecturer, Dept of Physiotherapy, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran (corresponding author)

2. Assistant Prof, Dept of Physiotherapy, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran

3. BSc, Dept of Physiotherapy, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran

Scientific J of Ilam Med University